

УДК: 33.338.2

Тарасенко А. Б.,

atarasenko@e-u.edu.ua, art53to@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-4924-9849,

здобувач, Приватний вищий навчальний заклад “Європейський університет”, м. Київ

СТРАТЕГІЯ МАЙБУТНЬОЇ УКРАЇНИ: ТРАЄКТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Анотація. Жорстокий військовий конфлікт в Україні продовжує залишати по собі безпрецедентну у сучасній Україні кількість зруйнованої інфраструктури, понівечених підприємств та скалічених людських долів, що спричиняє спустошення та втрати, однак дух стійкості є незмінним, що підживлюється рішучістю не просто відновити, а заново уявити, винайти власне майбутнє, яке натхненне економічним зростанням та розвитком на всіх рівнях країни. Цей важкий шлях до національного відродження розгорнеться в мережі викликів, що вимагають багатогранного підходу. Розуміння та розпізнавання ризиків і того, як із ними боротися, - тільки так можна увійти в успішне майбутнє, що й визначає суттєву актуальність дослідження. В аналізі відображено кількісну оцінку вже наявних втрат країни. Зниження ВВП, збільшення інфляції та реального безробіття - не просто показники; це вже установлені передумови важкого шляху до відбудови, який попереду. Розуміння складного переплетення таких явищ матиме вирішальне значення для формування ефективної економічної політики. Запланований обсяг фінансування плану відновлення України у розмірі 750 млрд доларів є дійсно амбітним, але він є необхідним для того, щоб країна могла повноцінно відновитися після війни. План передбачає залучення коштів із різних джерел, включаючи гранти, кредити та приватні інвестиції, репарації. Найбільші суми фінансування будуть спрямовані на відновлення інфраструктури, модернізацію енергетичного сектору та підтримку фінансової системи. Саме вони є пріоритетними напрямками для відновлення України, оскільки складають основу країни. Цей підхід є ефективним, однак його повна реалізація в умовах невизначеності може виявитися далекою від гарантованої. Важливо, аби для відновлення України був складений добре скоординований план «Б», що дозволить забезпечити мінімальні та найбільш важливі потреби країни та населення. Не менш важливою є і пріоритетизація інвестицій у людський капітал, що дасть можливість посилити довіру населення та ефективніше боротися з безробіттям. Дотримуючись прозорості, підзвітності та орієнтуючись у складноцях глобального економічного ландшафту, Україна здатна прокласти шлях до стійкішого та дійсно справедливого майбутнього. Підбиваючи підсумок, варто зазначити, що запланований обсяг фінансування плану відновлення України є важливим першим кроком у бік вирішення поставленого питання. Однак існує ряд ризиків, через які значна кількість необхідних ресурсів, імовірно, не зможе бути залучена. Вирішення цих викликів стане найбільш суттєвою задачею. Аналіз інших викликів при більш індивідуальному підході до сфер інвестицій являє собою головний простір для дослідників, які мають продовжувати невтомно працювати над їх вирішенням для забезпечення м'якого входу у майбутнє для України.

Ключові слова: Україна, відновлення, населення, інфраструктура, країна, майбутнє, інвестиції.

Tarasenko A. B.,

atarasenko@e-u.edu.ua, art53to@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-4924-9849,

Postgraduate, Private Higher Education Institution “European University”, Kyiv

THE STRATEGY OF THE FUTURE OF UKRAINE: THE TRAJECTORY OF ECONOMIC REVIVAL

Abstract. The brutal military conflict in Ukraine continues to leave behind an unprecedented amount of destroyed infrastructure, mutilated businesses and mutilated human lives in modern Ukraine, leaving behind devastation and loss, but the spirit of resilience remains unchanged, fueled by a determination not just to rebuild, but to reimagine, reinvent own future, which is inspired by economic growth and development at all levels of the country. This difficult path to national revival will unfold in a network of challenges that require a multifaceted approach. Understanding and recognizing risks and how to deal with them is the only way to enter a successful future, which determines the essential relevance of research. The quantitative assessment of the country's already existing losses is reflected in the analysis. Falling GDP, rising inflation and real unemployment are not just indicators; these are already established prerequisites for the difficult road to reconstruction that lies ahead. Understanding the complex interweaving of these economic phenomena will be crucial for the formulation of effective economic policy. The planned volume of funding for Ukraine's recovery plan in the amount of 750 billion dollars is indeed ambitious, but it is necessary for Ukraine to fully recover from the war. The plan involves attracting funds from various sources, including grants, loans and private investments, reparations. The largest sums of funding will be directed to the restoration of infrastructure,

modernization of the energy sector and support of the financial system. They are the priority directions for the recovery of Ukraine, as they form the basis of the country. This approach is effective, but its full implementation in conditions of uncertainty may be far from guaranteed. It is important that a well-coordinated plan "B" is drawn up for the recovery of Ukraine, which will ensure the minimum and most important needs of the country and the population. Equally important is the prioritization of investments in human capital, which will increase the confidence of the population and fight unemployment more effectively. By adhering to transparency, accountability and navigating the complexities of the global economic landscape, Ukraine can pave the way to a more sustainable and truly just future. Summing up, it should be noted that the planned amount of financing of the recovery plan of Ukraine is an important first step towards solving the problem. However, there are a number of risks due to which a significant amount of the necessary resources may not be able to be attracted. Solving these challenges will be the most important task. The analysis of other challenges with a more individual approach to investment spheres is the main space for researchers who should continue to work tirelessly on their solution to ensure a soft entry into the future for Ukraine.

Key words: Ukraine, recovery, population, infrastructure, country, future, investments.

JEL Classification: E5, E6

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-76-18>

Постановка проблеми. Військовий конфлікт в Україні є найбільш болючою подією за всю історію незалежності країни, однак процес від спустошення до процвітання відбувається не спонтанним, єдиним шляхом, а через процес аналізу та виокремлення викликів. Таким чином, вже зараз надзвичайно важливо робити все для того, щоб даний процес проходив якомога менш болюче, адже від цього залежить життя населення, яке продовжує потерпати від прямих наслідків війни. Післявоєнна Україна має стати важливою опорою для населення країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання відбудови неминує турбує науковий світ України. Такі дослідники, як: Шаповал Н., Федосенко М., Грибановський О. Терещенко О. [1], Міщенко В. С. [2], Охріменко О. [3], суттєво фокусували свою увагу на: досвіді іноземних країн; ризиках з точки зору ЄС; різноманітних аспектах соціальної справедливості та загального огляду потенційної допомоги. Всі ці дослідження закладають фундамент успішного майбутнього та дають можливість ширше дивитися на проблематику відновлення.

Постановка завдання. Цей аналіз заглиблюється в складну ситуацію постконфліктної реконструкції, прискіпливо вивчаючи важливі компоненти відновлення країни. У контексті дослідження сучасного середовища головним завданням статті стає висвітлення потенційних загроз та пошук стратегічних шляхів їх усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трагічна та жорстока війна, яка охопила Україну, продовжує залишати незгладимий слід на економічному ландшафті країни. Суттєва частина інфраструктури лежить у руїнах, важливі об'єкти промисловості наразі паралізовані або було жорстоко захоплено РФ, а життя багатьох українців було безповоротно надламано або зруйновано. Оцінки економічних витрат приголомшливі: лише у 2022 році реальний ВВП впав на 29.1% при зростанні 3,4% у 2021 році [4]. Людська ціна, пов'язана з переміщенням, втраченими життями та зруйнованими джерелами існування, повністю не підрахована.

Проте серед уламків присутня надія. Незламність духу українського народу та підтримка міжнародної спільноти підводять до надважливого питання: якою буде траєкторія економічного майбутнього України? Точну відповідь буде отримано лише в майбутньому, але зараз існує достатньо інформації, щоб із різних боків заглибитись у дане питання.

Кількісна оцінка руйнувань. Військовий конфлікт в Україні викликав руйнівне економічне та інфраструктурне цунамі, залишаючи за собою жахливі наслідки значних економічних проблем.

Від'ємне ВВП, стрімке падіння ВВП України на 30% у 2022 році відображає глибоку трагедію. Це різке скорочення - не просто пляма на економічному графіку, а свідчення жорстокості війни. Щоб по-справжньому зрозуміти серйозність такого занепаду, необхідно наголосити на наступному:

1. Спотворені ланцюжки поставок. Частково зруйнована транспортна інфраструктура, переміщена робоча сила обірвали життєво важливі економічні лінії. І хоча раніше заблоковані порти вже зараз вийшли на довоєнну потужність через "зерновий коридор", все ще існують значні ризики знищень [5]. Така ситуація провокує подорожчання товарів та падіння внутрішнього виробництва.

2. Інвестиційний відтік. Приплив капіталу, який має вирішальне значення для стимулювання економічного зростання, припинився, через що підприємства не мають ресурсів і будь-який потенціал для розширення чи модернізації унеможливлений.

3. Втрата людського капіталу. Мільйони людей покинули країну, що означає втрату кваліфікованої робочої сили та підприємницького духу. Станом на червень 2023 року у світі - понад 6 млн українців [6]. Цей відтік у поєднанні зі збільшенням кількості жертв та внутрішніх переселень підриває продуктивні можливості країни та перешкоджає її довгостроковому економічному потенціалу.

4. Знищення інфраструктури: війна перетворила колись життєво важливу інфраструктуру на руїни. Підприємства, квартири, мости, дороги було понівечено або незаконно захоплено, а енергетична

мережа увесь час зазнає суттєвих та руйнівних ударів.

Проблема безробіття. Під час війни вона стала особливо гострою і, хоча точні цифри відсутні, вони є значними. Складність відображення даного питання посилюється різними методологіями та невизначеністю кількості населення в країні. Статус безробітних у січні-листопаді 2022 року отримало 544 тис. осіб, що навіть на 16% менше, ніж це було в 2021-му. Однак дана статистика не відображає реальної ситуації через ряд причин. Не кожна людина вирішує реєструватися в центрах зайнятості. Складова офіційного ринку праці займає лише третину від загальної зайнятості. Чоловікам для реєстрації статусу безробітного необхідно пред'явити довідку з військкомату, допомога надається лише протягом 90 днів (окрім осіб передпенсійного віку, які можуть отримувати подібні виплати до 360 днів), розмір допомоги не перевищує мінімальної заробітної плати, безробітний може бути залучений до суспільно корисних робіт на період воєнного стану – усе це негативно впливає на кількість офіційно зареєстрованого населення. Враховуючи військову українську дійсність у вигляді значної кількості зруйнованих, понівечених або просто захоплених підприємств, НБУ за методологією МОП визначив оцінку за 2022 рік (фактичні дані наразі відсутні), що склала 21.1% [7] (у 2021 році цей показник був на рівні 9.8% [8]).

Інфляційний сплеск. Війна спровокувала значний інфляційний тиск, індекс споживчих цін у 2022 році склав 26.6%. Інформація за 2023 рік відсутня, але у травні 2023-го НБУ робив прогноз і на той момент індекс складав 14.8% [9], що краще, але все ж значно вище від раніше зафіксованого “здорового” значення у вигляді 5%. Такий результат підриває купівельну спроможність, виштовхує товари першої необхідності за межі доступності та ще більше поглиблює економічні проблеми, спричинені війною.

Для подальшого аналізу необхідно детальніше відобразити прямі збитки, адже саме питання

відбудови та відновлення різноманітних об'єктів, без яких неможливі як звичайне життя, так і розвиток економіки, буде одним із ключових у майбутньому. Станом на 1 вересня 2023 року загальні прямі збитки України складають 151.2 млрд доларів (табл. 1) [10].

Таким чином основний тягар руйнувань припав на житлові будинки, інфраструктуру та активи підприємств, що склало приголомшливі збитки у розмірі 55,9 млрд доларів США, 36,6 млрд доларів США та 11,4 млрд доларів США відповідно. На жаль, у майбутньому це виявляться далеко не фінальні значення. Саме перераховані галузі будуть найбільше фінансуватись у подальшому.

Перспективи відновлення України. Це є не лише питанням справедливості, а й життєво важливим для майбутнього країни. Успішне відновлення дозволить Україні:

- ❖ Відбудувати інфраструктуру та промисловість, що є основою економіки країни. Без інфраструктури, такої як дороги, мости, залізниці, аеропорти та порти, економіка України не зможе функціонувати належним чином. Відновлення промисловості дозволить країні повернути свою економічну міць і конкурентоздатність.

- ❖ Створити робочі місця та стимулювати економічне зростання. Відновлення України потребуватиме значних інвестицій та робочої сили. Це створить нові робочі місця та стимулюватиме економічне зростання.

- ❖ Покращити якість життя населення. Це дозволить зробити відновлення інфраструктури та промисловості, забезпечивши доступ до якісних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист.

- ❖ Посилити стійкість України до майбутніх криз. Відновлення України дозволить країні стати більш стійкою до подальших економічних потрясінь.

Таблиця 1

Загальна оцінка збитків інфраструктури за галузями у грошовому вимірі на 1 вересня 2023 року

Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$ млрд
Житлові будівлі	55,9
Інфраструктура	36,6
Активи підприємств, промисловість	11,4
Освіта	10,1
Енергетика	8,8
АПК та земельні ресурси	8,7
Лісовий фонд	4,5
Транспортні засоби	3,1
Охорона здоров'я	2,9
ЖКГ	2,7
Торгівля	2,6
Культура, туризм, спорт	2,4
Адміністративні будівлі	0,5
Цифрова інфраструктура	0,5
Соціальна сфера	0,2
Фінансова сфера	0,04

У липні 2022 року український уряд презентував План відновлення України на 750 мільярдів доларів США, розроблений спеціальною Національною радою. План складається з 850 проєктів, що будуть реалізовані у дві хвилі [11].

Перша хвиля (2023-2025 роки) передбачає втілення 580 проєктів на суму 350 мільярдів доларів США. Ця хвиля зосередиться на нагальних потребах. Будуть проєкти, які стосуються в першу чергу відбудови критичної інфраструктури, а також відновлення житлового фонду в найбільш постраждалих регіонах України.

Друга хвиля (2026-2032 роки) передбачає реалізацію 270 проєктів на суму 400 мільярдів доларів США. Ця хвиля зосередиться на відновленні промисловості, розвитку соціальної сфери та підвищенні стійкості України до майбутніх криз.

Існує 15 національних програм, однак акцент має бути зроблений на ключових із них [12]. Вагомою складовою тут є “Енергетична безпека” (це приблизно 130 млрд дол.). У планах тут будівництво ГЕС, ГАЕС, модернізація АЕС, також суттєвий акцент робиться на зелену енергетику, що на сьогоднішній день є досить актуальним моментом.

На “Логістику та сполучення” передбачається у межах 120-160 млрд доларів. Головними цілями тут стають відновлення інфраструктури та диверсифікація можливостей шляхів експорту товарів. До списку бажаних реалізацій входить: будівництво залізничної колії за європейським зразком (приблизно 200 км), побудова терміналів та сховищ для аграрної продукції. Потенційно має бути оновлено аеропорти, локомотиви, а також відремонтовано значну частину доріг.

Окремо варто зазначити про існування двох програм, які суттєво мають допомогти бізнесу: “Доступ до фінансування” (75 млрд дол.) та “Сектори з доданою вартістю” (приблизно 40-50 млрд дол.). Перша програма забезпечить: можливість страхування потенційних інвестицій від імовірних ризиків, пов’язаних із війною; виділення грантів для зниження відсотків за кредитами, як під час, так і вже після війни; підтримку банківського капіталу, а також розвиватиме іпотечне кредитування в країні. В свою чергу, друга програма стимулюватиме розвиток сільського господарства, машинобудування, меблевого виробництва, металургію та ІТ.

Вагому частку займають ще три програми. “Модернізація регіонів та житлового будівництва” на 150-250 млрд дол. - згідно з нею плануються найбільш суттєві інвестиції у відбудову та ремонт житлових будинків, які знищуються та руйнуються протягом війни. “Макрофінансова стабільність” (60-80 млрд дол.) - має на меті забезпечення держбюджету необхідними коштами для уникнення потенційних дефіцитів. “Оборона та безпека” також є важливою частиною інвестицій та складає 50 млрд дол. Дана програма передбачає реалізацію розвитку оборонного комплексу, а також переозброєння.

Варто визнати, що план у 750 мільярдів є дійсно амбітним, однак не втілиться без джерел

фінансування. Таким чином цими ключовими джерелами мають стати [13]:

1. 250-300 млрд доларів від партнерів у вигляді грантів, що використовуватимуться на об’єкти, відбудову інфраструктури, пошкоджених та зруйнованих будівель.

2. 200-300 млрд доларів кредитами, що забезпечить реалізацію планів по енергетичним проєктам, підтримку фінансової стабільності, модернізацію інфраструктури, а також виступатиме можливістю для розширення приватних інвестицій.

3. 250 млрд доларів від приватних інвесторів, що направлятимуться на комерційно доцільні проєкти, включаючи інфраструктурні.

Вочевидь перша частина списку насамперед стосується фінансування, яке має бути надано Україні в найкоротші терміни для покриття найнагальніших потреб. Грантова допомога є найбільш вигідним варіантом для країни, оскільки вона не потребує повернення у разі успішності реалізації. Усі деталі невідомі, однак навіть у разі необхідності тих чи інших повернень такий формат стане економічно найдоцільнішим.

Другий пункт стосується більше довгострокових проєктів відновлення. Кредити є стандартним та дорожчим варіантом залучення коштів, ніж гранти, але цей спосіб перспективніший у плані самого залучення та потенційної кількості коштів, адже він є більш вигідним для інвесторів.

Партнерські гранти та кредити будуть вочевидь потенційно надаватися в першу чергу світовими міжнародними організаціями: Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та Європейський інвестиційний банк. Однак це вільно робити зможуть також і країни-партнери України, такі як США, країни Європейського Союзу, Канада, Японія. Гранти можуть надавати і різні громадські організації, але їх обсяг буде значно меншим.

Останнім варіантом є приватні інвестиції і вони є найдорожчою опцією. Цей варіант також є стійким і здатен забезпечити довгострокове економічне зростання України.

Однак залучити таку кількість коштів на пряму буде надзвичайно важко. Одним із альтернативних варіантів є залучення заморожених активів РФ. Такі активи, за різними оцінками, складають 300-500 млрд доларів, що потенційно може стати значним ресурсом відновлення та розвитку України. Не варто також виключати потенційні репарації з боку тієї ж РФ. Їх забезпечення може мати вирішальне значення у контексті закладення фундаменту для сталого та процвітаючого майбутнього.

Загрози та потенційні рішення при відбудові України. Після військового конфлікту привабливість триумфу, зосередженого виключно на відбудові та оновленні, зрозуміла. Однак для того, щоб економічне відродження України було справді успішним, критично важливий інший, додатковий підхід, такий, який сміливо відображає потенційні загрози, що прокладає шлях до активного пом’якшення наслідків і, зрештою, до більш безпечного та сталого майбутнього.

1. Недофінансування з боку партнерів. Станом на 31 грудня 2023 року державний та гарантований державою борг склав 145,3 млрд дол., причому за період повномасштабного вторгнення він зріс на 56%, або 52 млрд дол. Дане збільшення спостерігалося за рахунок зовнішніх позик від іноземних кредиторів України [14]. Таким чином втома донорів, конкуруючі глобальні пріоритети та непередбачені економічні зміни здатні залишити значну частину плану нереалізованою. Ігнорування даного сценарію є неможливим. Вкрай важливо визнати потенційну нестачу та завчасно розробити план «Б», щоб забезпечити постійний прогрес, навіть за обмежених ресурсів.

При браку міжнародної підтримки проекти та ініціативи не зможуть фінансуватися, ремонт інфраструктури зупиниться, пріоритетні галузі промисловості не будуть відроджуватися, а соціальні програми згортатимуться. Результатом стануть розчарування громадськості, зруйнована довіра, і наратив зміниться від надії на відновлення до невиконаних обіцянок.

Щоб запобігти цьому сценарію, Україна повинна бути готова адаптуватися. Чітко визначений план «Б» стане запобіжним засобом, що забезпечить безперервний прогрес навіть із обмеженими ресурсами. Розробивши пріоритети основних потреб і вдавшись до ефективного розподілу ресурсів, Україна зможе впоратися з фінансуванням і стати сильнішою, навіть за несприятливих умов. Стійкість полягає не лише у відновленні, але й у адаптації та подоланні викликів із передбаченням і непохитною рішучістю.

Важливим вирішенням проблеми недофінансування стане також застосування менших, розумніших проектів. У процесі реалізації амбітного плану саме скромність має займати центральне місце. Замість грандіозних починань необхідно віддавати пріоритет численним економічно ефективним проектам у критичних сферах: основний ремонт інфраструктури (електромереж, систем водопостачання та ключових транспортних шляхів); відродження промисловості, причому замість широкомасштабної індустріальної активізації необхідно надавати перевагу саме меншим місцевим ініціативам, які відновлюють важливе виробництво та будуть створювати додаткові робочі місця в географічно різноманітних регіонах, сприяючи ширшій економічній участі. Важливою складовою стане також соціальний захист населення: оптимізація соціальних програм для ефективно підтримки вразливих верств у різних регіонах зможе забезпечити мінімальний рівень задоволення основних потреб і запобігати ймовірним соціальним заворушенням.

2. Доларизація очікувань з боку населення. Важко уявити, що доларизація у звичайному її прояві, тобто, коли іноземна валюта витісняє національну в щоденних операціях, змогла би повноцінно реалізуватися в сучасній Україні, однак долар починає відігравати ще більш суттєву роль для населення, це приводить до того, що воно починає покладатися саме на іноземну валюту, виводячи її в повний пріоритет над гривнею. Таким чином

громадська довіра до гривні, і без того похитнута тиском військового часу, може ще більше впасти, перешкоджаючи економічному відновленню та підриваючи монетарний суверенітет, адже, продовжуючи використовувати валютні інтервенції, резерви країни будуть лише порожніми, унеможливаючи повноцінний довгостроковий розвиток.

Одним із найважливіших векторів виходу з цієї надскладної ситуації є повернення до режиму таргетування інфляції та відновлення процентних ставок як ключового інструменту впливу на очікування населення та управління інфляційним тиском у національній економіці. В свою чергу, зосередження виключно на фіксації або сучасній керованій гнучкості обмінного курсу пропонує лише тимчасову стабільність. Це може замаскувати основні проблеми та зрештою посилити їх та збільшити рівень інфляції в довгостроковій перспективі.

3. Значний рівень корупції. Україна має певний прогрес у цьому питанні: вона отримала 36 балів у 2023 році (33 у 2022 році), однак все ще займає 104 місце з 180 країн світу. Однак навіть під час військових дій країна надвразлива до непрозорих процесів. Забезпечення повної прозорості, обґрунтованості та уникнення конфліктів інтересів під час державних закупівель та загалом є не лише етичним моментом, а й економічною необхідністю. Це гарантуватиме громадський контроль, сприятиме підзвітності та перешкоджатиме корупції.

4. Недостатнє визначення пріоритетів інвестицій у людський капітал. Хоча ремонт інфраструктури та економічне відродження є видимими стовпами реконструкції України, менш відчутний, але не менш важливий елемент лежить в основі цих зусиль: інвестиції в людський капітал. Наслідки війни призвели до підвищення безробіття, також значна кількість населення перейшла на військову службу, втрачаючи свої основні робочі навички.

Повинно йтися про ініціативи з перекваліфікації та підвищення кваліфікації, спрямовані як на ветеранів війни, так і на населення загалом. Оснащуючи людей відповідними навичками та підготовкою, Україна може сприяти формуванню динамічної та адаптивної робочої сили, здатної зробити суттєвий внесок у процес реконструкції, та підштовхнути націю до економіки, базованої на знаннях.

Крім того, неправильно не виділити інвестиції в служби психічного здоров'я та психосоціальну підтримку, які здатні стати вирішальними для постраждалого населення. Такі інвестиції суттєво зможуть змінити довіру до уряду та підживити соціальну згуртованість, створюючи благодатний ґрунт для більш процвітаючого та єдиного майбутнього. По суті, інвестиції в людський капітал – це не просто соціальне зобов'язання, а стратегічне інвестування в саму основу відродження України.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. У той час, коли закінчиться період лихолітньої війни, Україна увійде в новий етап боротьби за своє майбутнє, ставлячи перед собою монументальне завдання відбудови. Хоча майбутній шлях просякнутий надією, він також переповнений складними викликами і

критичними рішеннями. Окрім стратегічного планування, важливо більш детально визначати пріоритетність завдань. Ресурси, як фінансові, так і людські, обмежені. Визначення та зосередження на найголовніших аспектах відновлення, таких як: відбудова інфраструктури, відродження промисловості, системи соціального захисту, -забезпечить ефективний розподіл ресурсів і максимізує вплив кожної інвестиції. Важливо й те, що цей пошук світлого майбутнього не повинен ігнорувати людський капітал, який є його основою. Інвестиції в освіту, ініціативи з підвищення кваліфікації та підтримку фізичного та психічного здоров'я розширяють можливості людей, сприяючи соціальній згуртованості, формуючи кваліфіковану робочу силу – двигун, який рухатиме Україну вперед. Крім того, стійка та стабільна гривня є запорукою довгострокової економічної незалежності. Відновлення інфляційного пріоритету та перехід до ринкового валютного курсу стануть надважливими та болючими завданнями, що вимагатимуть непопулярних рішень у короткостроковій перспективі, однак забезпечать довгостроковий економічний суверенітет та закладуть перспективи розвитку.

Відбудова України залишається на стадії робіт. Цей складний процес вимагає подальшого вивчення в різних галузях досліджень. Економісти мають заглибитися в нюанси повернення до таргетування інфляції, у моделі розподілу ресурсів і складну взаємодію між зовнішньою допомогою та внутрішнім зростанням. Це не просто академічна справа, а надважливий процес. Лише колективно заглиблюючись у багатогранні виклики та можливості, які чекають попереду, науковці оснастять Україну знаннями та інструментами, необхідними для того, щоб не просто відбудувати, а й переосмислити майбутнє, яке буде більш процвітаючим, безпечним і справедливим, ніж будь-коли раніше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шаповал Н., Федосеєнко М., Грибановський О., Терещенко О. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. *KSE*. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>.
2. Міщенко В. С. Повоєнне відновлення України на засадах соціальної справедливості (економіко-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 266-268. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/63.pdf.
3. Охріменко О. О., Попов Р. О. Повоєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворень. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1913/1841>.
4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Робота українського “зернового коридору” вийшла на свої довоєнні потужності, - ВМС. *Рубрика*. 11 січня 2024. URL: [\[zernovogo-korydoru-vyjshla-na-svoji-dovoyenni-potuzhnosti-vms/\]\(https://www.ukrstat.gov.ua/\).](https://rubryka.com/2024/01/11/roboata-ukrayinskogo-</div><div data-bbox=)

6. Ukraine emergency. *UNHCR* : the UN Refugee Agency. URL: <https://www.unhcr.org/emergencies/ukraine-emergency>.

7. Вінокуров Я. Мільйони українців втратили роботу через війну. Звідки вони беруть гроші на життя? *Економічна правда*. 8 грудня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>.

8. Інфляційний звіт. Січень 2023. *Національний банк України*. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4.

9. Національний банк прогнозує значне зниження інфляції та повернення економіки до відновлення в цьому році. *Національний банк України*. 2023. 48 с. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prognozuyue-znachneznijennya-inflyatsiyi-ta-povernennya-ekonomiki-dovidnovlennya-v-tsomu-rotsi--inflyatsiyi-zvit>.

10. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, сягає \$151,2 млрд - оцінка станом на 1 вересня 2023 року. *KSE* : Kyiv School of Economics. 3 жовтня 2023. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-syagaye-151-2-mlrd-otsinka-stanom-na-1-veresnya-2023-roku/>.

11. План відновлення України. *Відновлення України*. URL: <https://recovery.gov.ua/>.

12. Вінокуров Я. План Маршалла з полів Лугано: як будуть відбудовувати Україну за 750 мільярдів доларів. *Економічна правда*. 5 липня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/07/5/688861/>.

13. Гордійчук Д. Україна представила план відновлення на \$750 мільярдів: як виглядатиме повоєнна відбудова. *Економічна правда*. 4 липня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/4/688833/>.

14. Лаб'як І. В Україні подвоївся державний борг. Гетманцев назвав причини. *TCH ГРОШІ*. 30.01.24. URL: <https://shorturl.at/ioHT6>.

REFERENCES

1. Shapoval N., Fedoseienko M., Hrybanovskiy O. and Tereschenko O. Povoienne vidnovlennia Ukrainy. Novi rynky ta tsyfrovi rishennia., *KSE*, available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>.
2. Mischenko, V. S. (2022), Povoienne vidnovlennia Ukrainy na zasadakh sotsial'noi spravedyvosti (ekonomiko-pravovyy aspekt), *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, № 10, s. 266-268, available at: http://lsej.org.ua/10_2022/63.pdf.
3. Okhrymenko, O. O. and Popov, R. O. (2022), Povoienna vidbudova Ukrainy: potentsial ta stratehiia peretvoren', *Ekonomika ta suspil'stvo*, vyp. 45, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1913/1841>.

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Robota ukrains'koho "zernovoho korydoru" vyjshla na svoi dovoieni potuzhnosti, - VMS, *Rubryka*, 11 sichnia 2024, available at: <https://rubryka.com/2024/01/11/robota-ukrayinskogo-zernovogo-korydoru-vyjshla-na-svoyi-dovoyenni-potuzhnosti-vms/>.

6. Ukraine emergency, *UNHCR* : the UN Refugee Agency, available at: <https://www.unhcr.org/emergencies/ukraine-emergency>.

7. Vinokurov Ya. Mil'jony ukraintsi vtratyly robotu cherez vijnu. Zvidky vony berut' hroshi na zhyttia? *Ekonomichna pravda*, 8 hrudnia 2022, available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>.

8. Inflatsijnyj zvit. Sichen' 2023., *Natsional'nyj bank Ukrainy*, 2023, available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4.

9. Natsional'nyj bank prohnozuie znachne znyzhennia inflatsii ta povernennia ekonomiky do vidnovlennia v ts'omu rotsi, *Natsional'nyj bank Ukrainy*, 2023, 48 s., available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prognozuye-znachne-znijennya-inflyatsiyi-ta-povernennya-ekonomiki-do-vidnovlennya-v-tsomu-rotsi--inflyatsiyi-zvit>.

10. Zahal'na suma priamykh zbytkiv, zavdana infrastrukturi Ukrainy cherez vijnu, siahaie \$151,2 mlrd - otsinka stanom na 1 veresnia 2023 roku, *KSE* : Kyiv School of Economics, 3 zhovtnia 2023, available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-priamykh-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-vijnu-syagaye-151-2-mlrd-otsinka-standom-na-1-veresnya-2023-roku/>.

11. Plan vidnovlennia Ukrainy, *Vidnovlennia Ukrainy*, available at: <https://recovery.gov.ua/>.

12. Vinokurov Ya. Plan Marshalla z poliv Luhano: iak budut' vidbudovuvaty Ukrainu za 750 mil'iardiv dolariv, *Ekonomichna pravda*, 5 lypnia 2022, available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/07/5/688861/>.

13. Hordijchuk D. Ukraina predstavyla plan vidnovlennia na \$750 mil'iardiv: iak vyhlidatyme povienna vidbudova, *Ekonomichna pravda*, 4 lypnia 2022, available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/4/688833/>.

14. Lab'iak, I. V Ukrainy podvoivsia derzhavnyj borh. Hetmantsev nazvav prychny, *TSN HROShI*, 30.01.24, available at: <https://shorturl.at/ioHT6>.

Стаття надійшла до редакції 11 січня 2024 року